

24 06 2019

(Дар хошияи Хамоиши панҷуми Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осие, шаҳри Душанбе, 14 – 15 июн)

Дар огози асри XXI истилоҳи глобализатсия (чаҳонишавӣ) ва равандҳои глобализатсионӣ ҳамчун раванди муҳими ҳаёти иҷтимоӣ якбора вирди забонҳо шуд. Ва маълум гардид, ки глобализатсия раванди чаҳони хамгирӣ ва хамгунсозии иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва динию мазҳабӣ мебошад.

Ташаккули шабакаи ягонаи иқтисоди бозорӣ – иқтисодиёти ҷуғрофӣ, инфрасохтори он ва раванди аз байн рафтани соҳибхитиёрии давлатҳо, ки тӯли садсолаҳо бозигарони асосии муносибатҳои байналмилалӣ буданд, ба вучуд меояд. Дар натиҷа, чаҳонишавӣ гардиши умумии таксимоти байналмилалӣ мехнат, муҳочират, сармоя, нуруи қорӣ, захираҳои истехсолӣ, хамгунсозии конунгузорӣ, равандҳои иқтисодӣ ва технологӣ, ба ҳам наздикшавӣ ва омезиши фарҳангҳои кишварҳои гуногунро ба бор меоварад. Ин раванд тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятиро фаро гирифта, субъектҳои оламро ба ҳамдигар вобаста месозад. Дар байни ғуруҳи давлатҳо маҷмуи масъалаҳои муштарак ва субъектҳои хамгирӣ пайдо мешаванд. Ин раванди ҳассоси чаҳони муосир дар заминаи таъсиргузорӣ ва омезиши омилҳои гуногун дар гузашта ва имрӯз шакл гирифтааст. Бояд гуфт, ки дидгоҳҳои марбут ба нақши глобализатсия дар чаҳони муосир бисёр бахшнок аст. Муаррихон ин равандро ҳамчун яке аз марҳилаи ҷомеаҳои сармоядорӣ медонанд. Иқтисоддонҳо огози онро ба шаклгирии бозорҳои молиявии фаромиллӣ мансуб медонанд. Сиёсатшиносон онро натиҷаи густариши соҳмонҳои демократӣ мехисобанд. Фарҳангиён тугёни чаҳонишавиро ба хошии гарбишавӣ (вестернизатсия) ва тавсеаи иқтисодии Амрико дар кишварҳои гуногун марбут медонанд. Дар паҳншавии раванди глобализатсия иттилоот ва технология (алокаи мобилӣ ва интернет) низ нақши муҳим мебозанд. Глобализатсияи сиёсӣ ва иқтисодиро аз ҳам фарқ мекунанд, ки дар он мафҳуми минтақабандии кишварҳо барои муайян кардани қутбҳои аз нигоҳи имкониятҳои иқтисодӣ ва технологӣ рушдёрфта таъсири ҳалқунанда дорад.

Зухури ислом мансубияти динии миллату давлатҳоро ҳамчун меҳвари асосӣ ба омили

тавонои муносибатҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ мубаддал сохт. Сипохи исломиён ба кишварҳои масехитабор ва минтақаи густариши фарҳангҳои қадим – қибтиён, бобулиён, сурёниён ва порсиён ҳам футӯҳот анҷом дода, онҳоро мусулмон карданд ва сатҳи таъсиргузори фарҳангашонро хира гардонданд. Афзун бар ин, онҳо як қисмати умдаи минтақаи густариши фарҳанги ҳеллинистиро ба таври доимӣ тасарруф намуда, аз тариқи вилояти Андалусияи Испания ба амнияти умумии Аврупо хатари ҷиддӣ ворид кардан гирифтанд. Исломи, воқеан, дар асли худ хусусияти бунёдгариҳои динии тавсеапазир нишон дод ва механизми татбиқи амалии онро таҳия намуд. Ин воқеият нахустин иттиҳоди глобализатсионии кишварҳои Аврупо дар пояи ҳамгироии иқтисодӣ ва динию сиёсӣ бо номи «чангҳои салибӣ» (Cruzada) ҳамчун муқовимат бар муқобили тавсеаи мусулмонӣ ба вучуд овард. Ин бидъат то ҳол дар шакли гунаҳои мухталиф дар байни пайравони динҳои гуногун зуҳур карда истодааст.

Дар шароити асрҳои миёна империяи теократии Хилофат тақвият ёфта, муқовимати олами масехият ва ислом дар ҳавзаҳои баҳри Миёназамин хусусияти доимӣ касб кард. Ва ҳар ду ҷониб зимни масъалагузориҳо аз мавқеи бунёдӣ қорбарӣ мекарданд. Барои собит кардани даъвоҳои худ ҳар ду ҷониб ба матнҳои муқаддас тақия мекарданд, ки ин равиши бунёдгарӣ (фундаментализм) - ро дар динҳо ба вучуд овард. Ҳар ҷониб мехост ҳаққи ҳуқуқи худро дар асоси қудсияти қитобҳои осмониаш талаб намояд.

Мусулмонон тавонистанд падидаи зуҳури Пайгамбари ислом (с), фарҳанги мусулмонӣ ва Куръону суннатро ҳамчун унсур ва зербинои нави ҳувиятсоз истифода намоянд. Дар ин росто, забони арабӣ низ ба нуруи қавии муттаҳидкунанда ва фарҳангсоз табдил ёфт. Аз ҷониби дигар, бояд эътироф кард, ки қаблаҳои арабитабори нимҷазира ба ҷуз ҳамин қашфиёти динӣ на дар таърихи мавҷудияташон қизи дигаре ҳамчун дастовез набошанд ва дар атрофи ҳамин идеяи динӣ ва миллӣ саҳт муттаҳид шуданд.

Қашфи захираҳои нафтӣ дар кишварҳои Ховари Миёна ин минтақаро дар меҳвари сиёсати ҷаҳонӣ ва мавқеи пешоҳангии ҷаҳони ислом қарор дод. Аз нимаи дууми асри XX то имрӯз дар қорбарӣ гаҳвораи фарҳанги мусулмонӣ будан бойиқарӣ ва имқониятҳои пулию молиявии кишварҳои арабии ҳалиҷ рӯ ба афзоиши доимӣ ва болоравӣ дорад. Зарурати истифода бурдан аз ҷунин имқониятҳо муносибати давлатҳои арабии Ҳалиҷро бо кишварҳои абарқудрати ҷаҳон ба сатҳи шарикӣ стратегӣ боло бурдааст. Табиист, ки ҷунин тавъам омадани имқониятҳои молиявӣ ва пуштибонии қавии сиёсӣ барои таҳрик додани идеяи ҳамгироии минтақавӣ ва дар меҳвари сиёсати ҳориҷии ин кишварҳо қарор гирифтани дипломатияи динӣ саҳт муқоидат кардааст.

Огози чангҳо дар Афғонистон ба бунёдгариҳои динӣ дар маҷмӯъ, сифатҳои ҷиҳодӣ, тақдирӣ, минбарӣ ва интернетӣ эҳдо кард. Барои пешбурди қор бунёдгароён дар усули фикҳи исломӣ истифодаи се намуди ихтилоф – ихтилофи танаввӯъ, ихтилофи афҳом ва ихтилофи аздодро дар байни ҷомеаҳои қамгоҳи мусулмонон қорбарӣ кардан гирифтанд. Мутаассифона, пайравони раванди бунёдгариҳои динӣ ҳама гуна низомҳои мавҷудаи кишварҳои мусулмониро аз мавқеи баҳогузориҳои худ мавриди ҳамла ва нақӯҳиш қарор медиҳанд. Дар ин замина, вазъияти эътирозӣ ба вучуд омада, дар байни ҳизбҳои гуногуни сиёсӣ ва пайравони мазаҳбҳои динӣ ихтилофи оштинопазир эҳод меғардид. Ҳамин рафтори бунёдгарӣ дар байни ҳамаи ҳизбу ҷараёнҳои динию мазаҳбӣ сироят кард ва қор то ба ҷое расид, ки шаҳрвандони мусулмони ҳар кишвар дар тартиби раддабандии ифротгароёнӣ динӣ ба муъмину қофир тақсим мешуданд. Дар таърихи солҳои 90-уми асри сипаришуда қумҳурии мо низ шохиди таъсири манҳуси фаъолияти ҳизби сиёсии динӣ бо номи ХНИ гардида буд.

Аз огози асри XXI дар доираҳои илмии ҷаҳонӣ як концепсияи машҳур бо номи ҷомеаи ҷаҳонӣ (global society) роиҷ гардид. Аз ин нуктаи назар, ҳамаи сокинони рӯи Замин шаҳрвандони ҷомеаи ягонаи ҷаҳонӣ мебошанд, ки аз маҷмӯи ҷомеаҳои маҳаллии кишварҳои алоҳида иборатанд. Тарғиби ин концепсия баррасии равандрои глобализатсиониро ба манфиати кишварҳои абаркудрат осон мегардонад, то ки ин раванд ҳамчун як тағйироти маъмулии иҷтимоӣ дар ҷомеаи ҷаҳонӣ пазируфта шавад. Кишварҳои пешрафта мехоҳанд болои сари арзишҳои мусулмонӣ қулоҳи технологияи сиёсӣ (политтехнология) бипӯшонанд. Барои нигоҳ доштани ҳолати кунунӣ дар кишварҳои мусулмонӣ, ки аксари онҳо мансуби китъаи Осиё мебошанд, якчанд концепсия таҷриба карда шуд. Яке аз онҳо платформаи гуфтугӯи тамаддунҳо буд, ки, баръакс, зуҳури миллатгарой ва тақвияти хизбҳои хусусияти ифротидоштаро дар Ғарб ба бор овард. Раванди дигар инкилобҳои «бахори арабӣ» номгузори шуд ва ошкор намуд, ки демократияи арабию мусулмонӣ барои пазируфтани ин гуна тағйиротҳо омода нест ва заминаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодии ҳамгироии онҳо ханӯз муҳайё нагардидаст. Аз ин ҷиҳат, бунёдгариҳои динӣ дар ҷаҳони ислом ҳамчун механизми идеологии равандрои иқтисодии глобализатсионӣ мавриди тавачҷуҳи амики нерӯҳои абаркудрат қарор гирифтааст ва манфиати давлатҳои мусулмониро пайғирӣ нахоҳад кард.

Дар пойтахти Тоҷикистон - шаҳри Душанбе 15 июни соли 2019 Ҳамоиши панҷуми Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осиё таҳти раёсати Чумхурии Тоҷикистон баргузор гардид. Барои ширкат намудан дар қори ин машварати муҳими сатҳи байналмилалӣ сарони давлатҳо, ҳукуматҳо ва намоёндагони воломақоми кишварҳои иштирокчи - Тоҷикистон, Озарбойҷон, Афғонистон, Баҳрайн, Бангладеш, Ветнам, Миср, Хиндустон, Урдун, Ироқ, Эрон, Қазоқистон, Қатар, Камбоҷа, Чин, Корея, Қирғизистон, Мугулистон, Аморотӣ Муттаҳидаи Араб, Покистон, Фаластин, Федератсияи Россия, Таиланд, Туркия, Ўзбекистон, Шри-Ланка, роҳбарону намоёндагони давлатҳои нозир - Индонезия, Филиппин, Беларус, Украина, ИМА, Япония, роҳбарони ташкилоту созмонҳои байналмилалӣ нозир ва шарик - Созмони Милали Муттаҳид, Созмони байналмилалӣ муҳоҷират, Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо, Ассамблеяи парламенти кишварҳои туркзабон, Созмони ҳамкории Шанхай ва меҳмони ҳамоиш - Қумитаи иҷроияи Иттиҳоди Давлатҳои Муस्ताқил дар «Қоҳи Наврӯз» ба ҳам омаданд. Дар як вақт ташриф овардани теъдоди зиёди меҳмонони олимақом дар кишвари мо имичи байналмилалӣ Тоҷикистон ва сиёсати хирадмандонаи «дарҳои қушод» ва ҳикмати таҳаммулпазирии Пешвои миллати тоҷиконро тӯли чанд рӯз дар маърази муҳоқимаҳои расонаҳои ҷаҳонӣ қарор дод. Баргузориҳои ин ҳамоиш собит намуд, ки китъаи Осиё дар ҷустуҷӯи роҳҳои нави ҳамгироӣ қарор дорад ва дар давраи раёсати Душанбе МХТБО ҳамчун ниҳоди минтақавӣ имқонияти васеи табдил ёфтани ба созмони муस्ताқил оид ба таъмини амният ва ҳамгироии конструктивӣ дар Осиёро дорад. Дар огози раёсати Чумхурии Тоҷикистон ҳамоиши панҷуми ин ниҳоди бонуфузи минтақавӣ таҳти шиори «Нигоҳи ягона ба минтақаи амн ва бештар дар ҳоли шуқуфой» доир гардид ва таъмини амният, рушд ва шуқуфои китъаи Осиё дар меҳвари масъалагузориҳои он қарор дошт. Ҳамзамон, меҳмонони олиқадр дар тӯли ин рӯзҳо аз пешрафту дастовардҳои кишвари азизи мо дар бахшҳои иқтисодию иҷтимоӣ, сиёсӣ инфрасохторӣ огоҳии қомил пайдо карданд. Ҳамоиши Душанбе нишон дод, ки ин платформа гунҷоиши воқеии татбиқи ҳамкории иқтисодию тичоратӣ, бунёди долонҳои нақлиётӣ, рушди логистика, таъсиси инфрасохторҳои муосири истехсолию саноатӣ, кишоварзӣ ва сайру саёҳат, ҳамчунин, роҳу усулҳои муассири пешғирӣ ва мубориза бо терроризму ифротгарой, гардиши

гайриконунии маводи мухаддир, чинояткорию фаромиллӣ ва дигар хатару таҳдидҳои
чахониро доро мебошад.

**Файзулло БАРОТЗОДА, директори Маркази исломшиносӣ дар
назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон**